

álló irodalom bármiféle támpontot kínált volna hozzájuk. A tetejébe olyanok, amelyek maguk is északi-keleties csengésűek, akár a kísértethajó neve: Carmilhan A STEENFOLLI BARLANG-ból. Ami annál is figyelemre méltóbb, mivel ez utóbbi történetet nem is Hauff találta ki; az összes között ez az egyetlen kivétel. De hogy mennyire Hauff sajátja ez is, azt épp kivétel voltánál fogva érzékeljük, példának okáért abban, hogy a Carmilhan legénysége, mint Hauff mondja, viharos éjszakákon időközönként megjelenik a steenfolli barlangnál. Nem múlik el semmi, mintha minden tartana tovább. Igaz, nem csak ilyen viharos, villámfényes éjszakákon bolyonganak a Mesék almanachjának hősei, felettébb tarka ám a megvilágítás, amely a benne vonuló társaságokra, utasokra esik. És a kovács, a diák és a fuvaros, valahányszor találkoznak, újra meg újra elmondják egymásnak a spessarti fogadóban történeteket, és közben felidézik a saját helytállásukat is, ami ezekkel a Hauff-féle vándorutakkal valahogy mindig szorosan összefügg.

NÉHÁNY FURA ÖSSZECENGÉS

E. T. A. Hoffmant aligha kell bemutatni a magyar olvasónak. Kötelező olvasmány lett, legnépszerűbb elbeszélései, regénye a könyvesboltban, a könyvtárban vagy épp otthon a könyvespolcon bármikor elérhető. Most mégis egy újabb Hoffmann-kötet kerül a karácsonyi könyvpiacra a Magvető Kiadó gondozásában, kilenc, eddig javarészt lefordítatlan vagy csak régi fordításban olvasható novella lesz benne. Amikor e kötet válogatójaként végigrágtam magam a Hoffmann-összesen, két dologra figyeltem föl. Az egyik: hogy a szerző jóformán csak néhány témát variál (a művész beteljesületlen szerelme, a zene megváltó hatalma, a démoni hasonmás stb.), de azt makacsul, kitartóan, éppen csak más-más történetbe ágyazva. Ez, mint annyi minden más is, nyilván Hoffmann zenei ösztönével függ össze. A másik: hogy milyen eleven, pezsgő, inspiráló társas élet folyt az akkori, a XIX. század eleji Németországban, közelebbről Berlinben. Erre csak egy idevágó példát mondanék: Hoffmann – sűrű bocsánatkérések közepe, amiért nem kísérheti el – átnyújtot-

ta egyik barátjának úti olvasmányul A HOMOKEMBER még ki nem adott nyomdai levonatát. A barát sűrűn ráncolta homlokát útközben, valahonnan ismerős volt neki a szöveg, különösen az elején olvasható eszmefuttatások, jellemzések, az volt az érzése, mintha Hoffmann valaki mást utánczott volna: egy ilyen eredeti író! – nem, ez lehetetlen, gondolta, s csak nagy sokára rémlett föl benne; de hiszen ezek az ő szavai, ezeket ő mondta egy társaságban fél évvel ezelőtt!

Az alább olvasható novella ugyanúgy a NACHTSTÜCKE (ÉJJI TÖRTÉNETEK) első kötetében jelent meg, mint A HOMOKEMBER. Emez volt a nyitódarab, A SANCTUS a záróakkord. A megjelenés éve: 1816. Hoffmann hosszabb-rövidebb hanyattatások, bambergi, drezdai, lipcsei zeneigazgatóskodás, karmesterkedés után immár két éve Berlin ünnepelt írója. Igazi sikorsorozatot tudhat maga mögött; elismert zenekritikus, novelláért kapva kapnak a folyóiratok, a különféle almanachok és kalendáriumok, megjelenik regénye, AZ ÖRDÖG BÁJITALA, előre szer-

ződnek vele a kiadók, alig, sőt sehogya tudja tartani a határidőket, annyi a felkérés, júliusban pedig egyenesen élete fénypontja következik el: a berlini Schauspielhausban bemutatják romantikus tündéroperáját, az UNDINÉ-t, a nagy építész, Schinkel dizsleteivel, Carl Maria Weber ír róla méltatást, a közönség tombolva ünnepli, még abban a szezonban nyolcszor játsszák telt ház előtt, Hoffmann tehát úszhat a boldogságban. Úszik is. Barátai színes szalagokkal ékesített vörös diszplajbással tüntetik ki vizsgálóbírói érdemeinek elismeréséül, mert hiszen Hoffmann már két éve húzza az igát a berlini főtörvényszéken, kihallgat, aláhúz, jegyzőkönyveket, jelentéseket fogalmaz, és főleg ezen az 1816-os nyáron veszik igénybe mintaszerű szorgalmát: bírótársai sorra szabadságoltatják magukat, az egész hivatal fürdőre megy, és minden ügyet az ünnepele kolléga, Hoffmann törvényszéki tanácsos nyakába sóznak. Csoda-e, ha augusztus végén már arról panaszkodik egy levelében: „...*Nem írok több ARANY VIRÁGCSEREP-et! Az ilyesmit jobb, ha nagyon is élénken átérzi az ember, és nem ringatja magát illúziókba...*”

Nagyjából e levél megírása után öntötte végső formába A HOMOKEMBER-t, s ekkortájt keletkezett – a megígért kötetet hónapok óta türelmetlenül váró kiadó többszöri sürgetésére – A SANCTUS is. A novella ötletét megtörtént esetből merítette Hoffmann. Az akkori Berlinben csakugyan egymást érték a zenés teák, a polgári családok igyekeztek túltenni egymáson a kultúra élvezetében, s ennek a divatnak esett áldozatul Hoffmann egyik ismerősének, egy bankárnak a lánya is; annyi házikoncerten kellett énekelnie, hogy egy időre elvesztette a hangját. Ebbe a, mondhatni, banális keretjétkéba foglalta be Hoffmann a homeopatikuss célzatú mór históriát. Sablonosabb romantikus szerelmi történetet már nem is lehetne kitalálni ennél. Fordítás közben szinte érez-

tem, hogy siet, hogy kapkod a szerző, csak hogy mihamarabb összerántsa és példázattá csomózza a Granadába távolított berlini hangvesztést. Ha nem tudnám, micsoda remek rögtönző volt Hoffmann (társaságban, feladott témákra, bármikor „elfantazált” egy kerek elbeszélést), ha nem tudnám, mennyire vágyott rá, hogy újabb operával rukkoljon ki (fennmaradt egy későbbi levele, amelyben előleget kér egy fejben már az utolsó hangig megírt, de „*alkalom híján*” még le nem jegyzett operára), bizony hajlamos volnék felróni immár kedves szerzőmnek, hogy ezúttal bizony mintha kicsit olcsón adta volna.

Csakhogy: ha nagy sietséggel, ha a sürgetésnek engedelmességgel is, de mindent beleírta A SANCTUS-ba, és ha erre gondolok, mindjárt oldódik bennem a szigor. Hoffmann vérbeli művész volt, vagyis: mindig az egzisztenciális szoritást írta ki magából. Talán még a fülébe csengett Clemens Brentano elmarasztalása, aki már csömört kapott az irodalomban elszaporodó „tájékozóló fiúktól”, és a tükörképét az ördögien búbájós Giuliettának adó Erasmus Spikher históriáját olvasván számon kérte rajta, miért nem adja vissza hőséne elvesztett ártatlanságát, és pedíg Jézus kegyelme által. A SANCTUS-beli Júliával megesett ez a csoda, az ünnepelelten is válságba került, magát agyonhajszoló Hoffmann-nal csak valamivel később: a BRAMBILLA HERCEGNŐ és főleg a MURR megírása idején. Valóban nem írt több ARANY VIRÁGCSEREP-et, operára sem tellett több az erejéből. De a hangját, amelyben a tündéri, az irónia és a rezignáció oly utánozhatatlan szívmelegséggel keveredett, újra megtalálta.

Hát erről szolt nekem A SANCTUS, és – ezen élettrajzi tények ismeretében – a karmesterrel együtt én is elmondhatom: „*volt benne néhány fura összecsengés*”.

Halasi Zoltán